

(ה)משפט בגרמניה הנאצית

הדרך שבה עיוותו הנאצים את מערכת החוק בגרמניה התבססה על מושגים גזעניים-פולקיסטיים (Völkisch) שנוסחו בסעיף 4 ובסעיף 5 במצע המפלגה הנאצית. בסעיף 4 נאמר: רק אותם שהם אחינו הגרמנים (Volksgenosse) יהיו אזרחי מדינתנו. רק בעלי דם גרמני ייחשבו לאחינו הגרמנים בלי הבדל דת. מכאן ששום יהודי לא ייחשב לגרמני. סעיף 5 אומר: אותם שאינם אזרחי המדינה יצטרכו לחיות בגרמניה כזרים ויחול עליהם חוק הזרים.

כדי להוציא לפועל את עיוות שלטון החוק יושמו שלוש שיטות:

1. החלת חקיקה אנטי-יהודית;
 2. פרשנות מחודשת של בתי-המשפט לחוקים קיימים בהתאם למושגים גזעניים (Gleichschalten – התאמת החוק למושגים הנאציים);
 3. נקיטת צעדים אנטי-יהודיים בלי תוקף חוקי או אף בסתירה לחוקים קיימים.
- המשטר הנאצי ביטל למעשה את המדינה הליברלית-האזרחית המושתתת על שלטון החוק, המכונה 'נורמטיוויזם', בהכפיפו אותה לסמכות גזענית-פולקיסטית על-חוקית ('דם, פולק וגזע') ולסמכותו העליונה של הפירר, ומצע המפלגה הנאצית קבע שפרשנותם של כול מקורות החוק חייבים להתבסס על האידיאולוגיה הנאצית, בעיקר כפי שמוסבר בתוכנית המפלגה ובנאומו של הפירר. עם זאת ביקשו הנאצים לערער את מדינת החוק וחוקיה גם באמצעים 'חוקיים', בהשתמשם בחוקים קיימים כדי להשיג 'ייפוי כוח' פסידו-חוקי לתחיקה המכוונת בעיקר נגד היהודים. זאת הדרך היחידה שבה אפשר להסביר את 'צו הצתת הרייכסטאג' (Reichstagsbrand Verordnung), אותו צו חירום שב-28 בפברואר 1933 חתם עליו הנשיא פאול פון הינדנבורג כדי 'להגן על העם והמדינה', צו שבמונחים רשמיים עלה בקנה-אחד עם חוקת וימר, אף שביטל זכויות אזרחיות בסיסיות; או 'חוק ההסכמה' (Ermächtigungsgesetz) מיום 24 במרס 1933 – 'החוק לסילוק מצוקת העם והמדינה', שבחסותו ניתנה לממשלה (דהיינו היטלר) סמכות 'לגלית' לחוקק חוקים בעצמה, גם אם היתה בהם סטייה מן החוקה.
- כך נפתחו השערים לפרץ של חוקים, צווים ופקודות, שנעשו קיצוניים יותר ויותר בצורתם ובתוכנם. הם הציפו את הרייך הגרמני ומטרתם לסלק את המתנגדים הגזעניים והמדיניים מתחומי הפוליטיקה, המקצועות החופשיים, החברה והתרבות של המדינה. יעדה העיקרי של מדיניות החקיקה ההרסנית ההיא היו היהודים, ה'אוייב החמור' ביותר של הנאצים. החקיקה שנבעה מכך דנה את היהודים ל'מוות אזרחי' ומוסדות המדינה החישו צעדיהם לביצוע גזר הדין.

ה'חוק לשיקום השירות הממשלתי המקצועי' מיום 7 באפריל 1933, שעל-פיו יש לסלק מן השירות הציבורי כול מי שאינו 'ארי', היה תחילתה של סידרה ארוכה בפעולות תחיקה להגבלת האפשרויות ליהודים לזכות בהכשרה ולעסוק במקצוע, עד שלמעשה הוטל חרם על אנשי-מקצוע יהודים.

'חוק מס ההגירה' (Reichsfluchtsteuer) מיום 18 במאי 1934 שלל מן היהודים כול רכוש ששרד בידיהם לאחר שאבד להם מקור פרנסתם בעת שנאלצו להגר.

'חוק האזרחות של הרייך' (הדומה ל'חוק הזרים' הטוטוני העתיק) וה'חוק להגנת הדם והכבוד הגרמנים' (במסגרת חוקי נירנברג), שניהם מיום 15 בספטמבר 1935, הפכו את היהודים לזרים בארץ מולדתם, שללו מהם את זכות הבחירה והסירו כול מכשול שעדיין נותר כדי לנשלם עד תום ולגרשם מן המדינה. החוקים הללו גם ביטלו את מעמד האישי (בעיקר בקשר למצב המשפחתי); והכול, כאמור, באמצעים 'חוקיים'.

צו העזר מספר 11 לחוק האזרחות של הרייך, שהופעל ב-25 בנובמבר 1941, שלל את נתינותו של יהודי גרמני שמקום מגורי הקבע שלו היה מחוץ לגרמניה, ובעקבות זאת הופקע רכושו לטובת הרייך. כתוצאה מכך יהודים שגורשו לאושוויץ או למידנק היו מכוח הגירוש עצמו מנושלים מרכושם, בדרך של שוד ורצח, על-פי פקודת המדינה ובביצועה.

היהודים שנותרו במקומות מושבם באורח זמני או באורח קבע, נושלו גם הם מכול זכויותיהם, ובכלל זה אף מן ההגנה של חוקי העבודה שנתקבלו ב-7 וב-31 באוקטובר 1941

גם במסגרת החוק האזרחי, שלכאורה נראה ניטרלי מבחינת האידיאולוגיה הגזענית-הפולקיסטית, נכפפו היהודים לחקיקה מיוחדת. כך, במסגרת חוק השכרה ליהודים מיום 30 באפריל 1939, צומצם פיקוח דמי השכירות לגבי יהודים עד כדי כך שלמעשה בוטל לחלוטין. בחוק הפלילי שללו החוקים לתיקון הסדר וההליכים הפליליים, מיום 28 ביוני 1935, והצווים והפקודות הרבים שנבעו מהם, מן היהודים כול הגנה שעדיין נותרה להם במסגרת החוק. יהודים היו צפויים לעונש ולו בגין פגימה בעיקרון הגזעני-הפולקיסטי המונח ביסוד החוק הפלילי ופרשנותו הפופולרית אף בהעדר כול ציון מפורש לאיסור בחוק עצמו. על-פי צו העזר מספר 13 לחוק האזרחות של הרייך מיום 1 ביולי 1943 שוב לא היו 'עבירות בנות עונשין' שעברו יהודים עניין לבתי-משפט, אלא נמסרו לסמכות השיפוטית הבלבדית של המשטרה. למעשה היה פירושו של דבר גירוש אוטומטי למחנות ריכוז.

למרות שהיתה חקיקה אנטי-יהודית שדי היה בה כדי לדון את היהודים ל'מוות אזרחי', מצאו בתי-המשפט עצמם פעמים רבות עומדים בפני הליכים חוקיים שעדיין היו בתוקף, ושבפרשנות מקובלת לעקרונות שלטון החוק היו מביאים לפסק דין לטובת הצד היהודי במשפט. גם על בעיה זו התגברו בדרכים שונות: על-ידי נוסחה המבוססת על מדיניות גזענית; על-ידי פרשנות חדשה של חוקים קיימים על בסיס שינוי העקרונות החוקיים

(הנאציים); ועל-ידי גישור על פערים שהיו קיימים בחוק בדרך של גזירה שווה לחקיקה הנאצית האנטי-יהודית.

הנוסחה הגזענית באה לביטוי זה בהצהרה בשם שר המשפטים של הרייך, שהגדירה את המעמד והחובות של השופטים בוועידה הארצית של המשפטים ב-1936: 'הוראות חוקיות שנוסחו לפני המהפכה הנציונל-סוציאליסטית לא יבואו לכלל יישום אם יישומן יהא פגיעה בחזון הבריא שחדור בו היום העם הגרמני'.

פרשנות חדשה של חוקים היתה אמורה להיעשות על בסיס האידיאולוגיה הפוליטית החדשה, כלומר, בהתאם לתיאוריה הגזענית ו'החזון הבריא' של העם הגרמני.

גישור על-פני פרצות בחוק בעזרת גזירה שווה לחקיקה נאצית אנטי-יהודית היה אמור לשמש רק אם החוקים המסורתיים הקיימים לא התאימו עצמם לנסיבות במידה הנאותה כדי להשיג את התוצאה המיוחלת. לגבי כול שלוש השיטות היה העיקרון השליט: 'החוק הוא מה שטוב לאומה (הגרמנית)', ששוב לא יכלו היהודים להשתייך אליה על-פי חוק האזרחות של הרייך. רצונו של הפירר הוא הקובע מה טוב לעם הגרמני, ורצונו של הפירר הוא החוק העליון'.

כללי הפרשנות הללו יושמו בתחום המשפטי כולו – האזרחי, הפלילי והחוק הציבורי – אך רק לחוקים ה'קדם מהפכניים' (לפני שלטון הנאצים). חוקים שנוסחו מ-1933 והלאה היו 'ביטוי לרצון המשותף כפי שבא לביטוי בפירר, והיה צורך לציית לו עד קוצו של יוד. סקירה של פסיקות חוקיות, בערכאות נמוכות ואף בבית-המשפט העליון, מלמדת שבדרך-כלל נשמרו העקרונות הגזעניים-הפולקיסטיים של פרשנות החוק.

עיוות הצדק הגיע לשיאו במה שמגדיר ארנסט פרנקל (ראה ביבליוגרפיה) כ'מדינה פרוגטיווית' שהחליפה את ה'מדינה הנורמטיבית' בכול תחומי המשפט, ובעיקר כאשר היה מדובר ביהודים ובחוק הפלילי כאשר הוא סווג כ'פוליטי'. לדוגמה:

1. במכתב לנשיאי 'בתי-הדין העממיים' מיום 9 בספטמבר 1942, ציין שר המשפטים של הרייך: 'בהליכים פליליים נגד יהודים העובדה הקובעת היא יהדותם ולא דווקא מידת אשמתם';
2. צו מטעם ה'משרד הראשי לביטחון הרייך' מיום 11 במרס 1943 אומר: 'יהודים שנשפטו לתקופת מאסר בכלא וריצו את עונשם יישלחו למחנות הריכוז אושוויץ או לובלין למאסר עולם מבלי להתחשב בתקופת המאסר המקורית שלה נידונו'.

רעיונות התעתועים הגזעניים-הפולקיסטיים של מנהיגי הנאצים הפכו באופן שיטתי מדינה, שהיתה מבוססת על שלטון החוק, למדינה המבוססת על אי-חוקיות ואי-צדק.